

Hlavní proudy české poezie mezi sv. válkami #22

Hlavní směry

- proletářská poezie
- poetismus
- civilismus
- vitalismus
- expresionismus
- katolická poezie
- surrealismus

Proletářská poezie – rysy

- majetkové rozdíly, dělníci, nenávisť k válce, má agitační cíl
- snaha poukázat na sociální nespravedlnost
- dělení:
 - politická
 - angažovaná
 - jednoduchá
 - kolektivní
 - apelativní
- pojetí poezie je u každého autora jiné
 - neumanovské:** agitační větev proletářské poezie; poezie je podporována výzvami a hesly; vztah k lidu je humanistický; *Wir-forma* značí kolektivnost
 - horovské:** používá i symboliku času; zabírá se smrtí; lyrická díla, revolucionářský, optimističtější
 - wolkerovské:** především balady, kde proti člověku nestojí nadosobní moc, ale společenský řád

Devětsil (1920)

- seskupení českých avantgardních umělců založené roku 1920 v Praze
- zakladatelé: K. Teige, J. Seifert, V. Vančura
- členové byli ale i výtvarníci, hudebníci atd.
- po založení se členové Devětsilu věnovali proletářskému umění a magickému realismu, od roku 1923 se angažovali v poetismu
- členové Devětsilu věřili, že k umělecké revoluci je potřeba organizovanou skupinu, že jednotlivec sám o sobě nemůže nic změnit
- byly vydávány časopisy Revue Devětsilu, které redigoval Karel Taige

Stanislav Kostka Neumann

- jeho otec byl advokát a člen říšského sněmu
- studoval gymnázium, ale přešel na obchodní akademii
- často se potkával s dělníky a účastnil se jejich schůzí (dělnická třída ho velmi ovlivňovala)
- sympatizoval s Omladinou, jejíž schůzí se pravidelně docházel – celé hnutí bylo udáno a Neumann byl odsouzen na 2 roky do věznice na Bory (Plzeň)
- poté, co se vrátil z vězení, napsal básnickou sbírku **NEMESIS, BONORUM CUSTOS**, kde rozebírá své zážitky z vězení
- byl členem anarchistického hnutí
- s bratry Čapkovými vydává **ALMANACH NA ROK 1914** (spolu s nimi odmítá symbolismus)
- přiklání se k civilismu (směr na přelomu 19. a 20. století, ukazuje technické vymoženosti, oslavuje lidskou práci)
- narukoval do 1. světové války, po válce pak pracoval jako redaktor
- účastnil se založení KSČ (1921) → vzniká dělnická poezie (oslava dělnické třídy)
- přináší vědecko – populární práce
- po 5. sjezdu KSČ podepsal manifest Sedmi (vnitřní manifest komunistické strany proti bolševismu)
- byl proti maloměšťačství a deismu – psal parafráze na některé modlitby
- používal volný nerýmovaný verš, důležitost slov zobrazoval na samostatných řádcích

Hlavní proudy české poezie mezi sv. válkami #22

SATANOVA SLÁVA MEZI NÁMI – dekadentní sbírka; Satan jako symbol nepokoje

JSEM APOŠTOL NOVÉHO TISÍCLETÍ - dekadentní sbírka; jedna z prvních sbírek

AŽ ŽIJE ŽIVOT – sbírka fejetonů

NOVÉ ZPĚVY – civilistická tematika; 3 části:

- **ZPĚVY DRÁTŮ** (oslavují techniku)
- **ZPĚVY Z LOMOZU** (oslavují techniku s vědomím negativních vlivů - zdůrazňuje proto svědomí a sociální pomoc)
- **ZPĚVY Z TÍCHA** (oslavuje přírodu - idealizace nebo prostý popis)

RUDÉ ZPĚVY – volný verš, proletářská poezie

LÁSKA – intimní básnická sbírka, pravidelný rým

SRDCE A MRAČNA – zaměřeno proti nacismu a kapitalismu

SONÁTA HORIZONTÁLNÍHO ŽITÍ – v předvečer války, úderná socialistická tvorba – metoda socialistického realismu

BEZEDNÝ ROK - zaměřeno proti nacismu a kapitalismu

KNIHA LESŮ VOD A STRÁNÍ – přírodní lyrika

ZAMOŘENÁ LÉTA – vyšlo v roce 1946, ale většinu básní už napsal během 2. Světové války (za války se před nacisty skrýval na venkově)

Jiří Wolker

- narodil se v Prostějově, v rodině dobře situovaného bankovního úředníka
- po gymnáziu, na přání otce, se zapsal na právnickou fakultu, souběžně ale navštěvoval přednášky na filozofické fakultě
- ve 23 letech mu doktoři rozpoznali akutní stadium tuberkulózy, nemoc se však nepodařilo zastavit
- umírá v rodném Prostějově o rok později

HOST DO DOMU - jeho básnická prvotina

- sbírka je rozdělena do tří oddílů:

CHLAPEC – s využitím řady autobiografických momentů vytváří obraz chlapce a jeho seznamování se světem. Verše vyjadřují důvěru v život, optimismus, lásku až naivní

UKŘIŽOVANÉ SRDCE – zde si všímá bídy a utrpení

HOST DO DOMU – připomíná poezii prvního oddílu, ale chybí už výrazná dětská stylizace, smrt je chápána jako přirozená součást života

V dalších vydáních byla přiřazována čtvrtá část, Apollinairovým Pásmem ovlivněná, báseň Svatý Kopeček. Nazvaná podle místa, kde žili básníkovi prarodiče.

TĚŽKÁ HODINA

- nové prostředí – ulice, továrny, městská periferie
- hlavním motivem a zároveň hrdinou se stává proletariát (dělnictvo), jeho chudoba a trpení
- v proletářích ale také vidí záruku nového, lepšího světa
- tato sbírka je pomyslným přerodem básníka, poznání, že „*chlapecké srdce mi zemřelo*“ a „*mužné srdce ještě nemám*“
- pokoru střídá odhodlání, místo jednoduchých básní se objevují prokomponovanější texty
- objevují se tu především balady (**U RENTGENU...**)

PROLETÁŘSKÉ UMĚNÍ - stať o proletářské poezii

- po jeho smrti se začaly vytvářet wolkerovské legendy
- **1925:** vyšel nepodepsaný článek **DOSTI WOLKERA!** v brněnském časopise PÁSMO – autoři Fr. Halas a Artuš Černík; heslo v názvu vymyslel J. Seifert) - vytýkali mu nedokonalost veršů
- **1935:** nové „boje“ o Wolkera – stoupenci × protivníci (maloměšťácký původ, sentimentalita, jednotvárnost melodie)

Josef Hora

- meditační poezie, zájem o prožitky člověka, pokračovatel máchovské poezie
- první fází jeho tvorby byla intimní poezie
- poté proletářská poezie

PRACUJÍCÍ DEN - básně nejsou revoluční a burcuující, spíše se zamýšlejí nad osudem dělníků. Dělník byl pro Horu nositel třídní nenávisti, ale svým kolektivismem byl i nositel nového typu humanismu

BOUŘLIVÉ JARO - znaky proletářské poezie jsou zde poměrně podobné Wolkerovým, ale Hora nepsal balady, nýbrž lyriku

SRDCE A VŘAVA SVĚTA

Jindřich Hořejší

- chudý, ambiciózní, odcestoval do Paříže, romantik
- podstatnou část jeho díla tvoří překlady, především z francouzštiny (Guillaume Apollinaire, prokletí básníci). Nepřekládal pouze poezii, ale i prózu a drama.

HUDBA NA NÁMĚSTÍ

- bída donutí lidi k radikalizaci, přímo vede k odboji -> revoluce
- děj se odehrává ve městě, vystupuje tu dělnická třída

DEN A NOC

- poklona Wolkerovi a Majakovskému
- sociální balady
- zdůrazňuje nespravedlnost života a nutnost to změnit
- závěr: **NÁVRAT ZTRACENÉHO SYNA**

František Halas

- podílel se na ustanovení Brněnského Devětsilu a zřízení jeho časopisu Pásmo
- ač se podílel na Devětsilu, jeho tvorba proletářská nebyla, přitahovala ho poezie dada nebo prokletí básníci, tíhl k poetismu, ale nedosáhl takové hravosti

SÉPIE - název je přesmyčkou slova poesie, poetismus

KOHOUT PLAŠÍ SMRT

- vlastní slovník plný neologismů, vyjadřuje tu pocity skepse a deprese, tragiky života
- sbírka – a následující tvorba – se dočkala rozporuplného přijetí

TVÁŘ - milostná lyrika, verš se stává melodičtější

TORZO NADĚJE

- vznikla po Mnichovu, vyjadřuje to zklamání z dějinného vývoje, ale zároveň mluví k národu, dodává mu odvalu, verše obrazně řečeno zvoní na poplach
- básně: MOBILIZACE, PRAHA...

NAŠE PANÍ BOŽENA NĚMCOVÁ

- vzdává hold B. Němcové
- děkuje jí za krásnou češtinu, kterou nám v dílech zanechala -> národ vyzývá, aby chránil svou mateřštinu

Hlavní proudy české poezie mezi sv. válkami #22

Poetismus

- zakladatelé
 - Karel **Teige** – manifest **POETISMUS**
 - Vítězslav **Nezval** – manifest **PAPOUŠEK NA MOTOCYKLU**
- znaky
 - odmítání rozumu a přehnaného citu
 - nadšení technikou
 - imaginace
 - otevírá nové světy, základem je fantazie
 - apolitická směr
 - obliba v pásmu
 - asonance = rýmová shoda samohlásek
 - nadhled, zlehčování situace, hra
- výrazové prostředky
 - grafické značky
 - obrázky
 - koláže
 - v próze se moc neprojevil, šlo spíše o techniku
 - členové Devětsilu se poetismu věnovali později, od roku 1923 a po rozpadu v tom pokračovali
 - z hudby jazz
 - v divadle důležité barvy
 - zadní promítání v divadle

Vítězslav Nezval

- narodil se v Biskoupkách
- studoval na gymnáziu v Třebíči
- 2 měsíce na frontě
- právnická fakulta v Brně, filozofická fakulta v Praze
- představitel avantgardních směrů
- 1922 – Devětsil => Wolker vystoupil
- 1934 – Skupina surrealistů – manifest „Surrealismus v ČSR“
- za války vězněn, zákaz psaní
- po 2. Sv. válce aktivní v KSČ
- novinářská činnost: rudé právo, Tvorba, Odeon, Nová scéna, Lidové noviny
- pracoval na Masarykově naučném slovníku
- zemřel na infarkt
- obecná charakteristika jeho děl
 - hravost
 - lehkost
 - optimismus
 - asociační princip
 - spontánnost
 - experiment
 - hudebnost verše

Poezie

a) poetismus

PANTOMIMA – jeho první poetistická sbírka, známá je báseň **ABECEDA**

BÁSNĚ NOCI

PODIVUHODNÝ KOUZELNÍK – forma App. Pásmo; považováno za vrchol poetismu; Kouzelník přichází především proto, aby naučil lidi radovat se ze života

EDISON – zamýšlí se, co zbuduje po člověku, když zemře -> jeho dílo; motiv hazardního hráče ho provází ve všech dílech. Edisonova postava je zosobnění kladných rysů, které dávají životu potřebné impulsy. Proti tomuto světu je zde protikladem svět hazardních hráčů, kteří jsou nositeli vlastností jako je spekulace a dalších záporů, které vedou k životní prázdnotě.

AKROBAT

Hlavní proudy české poezie mezi sv. válkami #22

- silně ovlivněná geniálním překladem Apollinairova Pásma od Karla Čapka
 - představuje paralelu akrobata, který symbolizuje poetickou poezii
 - zpěvy jsou monotematické, psané v ER-formě, v minulém čase
 - lyrický subjekt čtenáře provází obrazy ze svého života. Je užito přítomného času.
- Jednotlivé obrazy jsou asociativně spojeny. Charakteristická je polytematičnost a prvky autobiografie
- ve třetím zpěvu dochází k syntéze básníka a akrobata. Poetický optimismus je nahrazen autorovou skepsí o vlastním smyslu poezie a již jsou patrné náznaky budoucí surrealistické tvorby

b) surrealismus – vychází ze snů

ŽENA V MNOŽNÉM ČÍSLE – psaní volných myšlenek

52 HOŘKÝCH BALAD VĚČNÉHO STUDENTA ROBERTA DAVIDA

- vydával anonymně v LN
- rozborem jazyka ho odhalil K. Čapek
- obrací se v nich čtenáři, na konci každé je tzv. poslání
- vydával, protože surrealismus mu neumožňoval vyjádřit se k aktuálním tématům

ABSOLUTNÍ HROBAŘ – sbírka má vyvolat iluzi hrůzy

PĚT MINUT ZA MĚSTEM – přírodní lyrika; v době okupace -> vlastní náměty

PRAŽSKÝ CHODEC – před válkou, reakce na Mnichov; představa jak bude vypadat Praha po válce

MATKA NADĚJE

dvě témata – obava o osud těžce nemocné matky a osud národa ohroženého fašismem.

Autor tvrdí, že ani jednomu se člověk nesmí poddat. Říká, že naděje je pro člověka pouze na zemi a že záleží pouze na jeho díle.

c)

další díla ovlivněna socialistickým realismem

Próza

- hlavně se věnuje sféře podvědomí a snů

ANIČKA, SKŘÍTEK A SLAMĚNÝ HUBERT – pohádka, později večerníček

VALERIE A TÝDEN DIVŮ – tzv. „černý román“; i zfilmováno; na rozhraní reality a snů; prvky magie

Dramata

MANON LESCAUT

hlavní hrdina se rozhodne stát knězem, ale zamiluje se do krásné Manon, kvůli níž se knězem nestane.

Později se s Manon rozchází a stává se knězem, po dalším setkání s ní jí opět podléhá. Manon je nakonec vyslána do Ameriky (za trest), ale poté, co se tam dostane, zemře Degrieuxovi v náručí.

NOVÝ FIGARO

MILENCI Z KIOSKU

DNES JEŠTĚ SLUNCE ZAPADÁ NAD ATLANTIDOU

- poplatné režimu; prošlo i přes cenzury; dlouho stěžejním dílem ND; nebezpečí atomové války
- přeloženo i do aj, fj, ru

Jaroslav Seifert – život a dílo, NB

- 1984 – Nobelova cena; převzala ji za něj jeho dcera
- narodil se v Praze, studoval na více gymnáziích
- 1921 – vstup do KSČ, jeden ze zakládajících členů
- považován za představitele českého avantgardního směru
- za manifest proti bolševizaci KSČ musel nuceně odstoupit s dalšími 6 členy = Manifest sedmi
- 1967 – titul národní umělec
- 1976 – podpis Charty 77 => definitivní konec tvorby -> byl izolován ale nebyl vězněn
- předseda svazu spisovatelů od r. 1960
- pracoval v mnoha časopisech; spoluúčast na Devětsilu

Proletářská poezie

MĚSTO V SLZÁCH – prvotina, naivismus, představa světa bez bídy a nenávisti

SAMÁ LÁSKA – smutek nad světem, už se zde objevují prvky poetismu

Poetismus

NA VLNÁCH T. S. F.

- telegrafie sans fil = bezdrátová telegrafie
- básně nebo obrazy; působí i vizuálně; použití volných asociací
- spolupracoval s Karlem Teigem na typografii

SLAVÍK ZPÍVÁ ŠPATNĚ

POŠTOVNÍ HOLUB – láska k matce a domovu, pocity skepse a nostalgie

Druhá světová válka

ZHASNĚTE SVĚTLA – vlastenecká poezie, kde se projevuje obava o osud země

KAMENNÝ MOST – cyklus 5 romancí a legend zasazených do Prahy

VĚJÍŘ BOŽENY NĚMCOVÉ – lidově vlastenecká poezie,

SVĚTLEM ODĚNÁ – proti-okupační poezie

Poválečná tvorba

PŘILBA HLÍNY – oslava Pražského povstání, shrnutí tvorby za války, radost z osvobození

PÍSEŇ O VIKTORCE – pojednává o osudu Viktorky a její autorky B. Němcové – vykreslil ji jako poblázněnou a zamilovanou, nemá pořádný děj, milostná lyrika

MAMINKA – vzpomínky na maminku, dětství

Konstantin Biebl

- narodil se ve Slavětíně u Loun, studoval v Lounech, nedokončil a odešel do Prahy
- člen Devětsilu

Proletářská poezie: **VĚRNÝ HLAS** – o J. Wolkerovi

Poetismus: **S LODÍ JEŽ DOVÁŽÍ ČAJ A KÁVU** - vznikla jako ohlas na cestu, kterou uskutečnil polovině 20. let, na Cejlon a další místa. V první části vzpomíná na mládí a na otce.

Surrealismus: **NOVÝ IKAROS** - vícetematická sbírka. Používá zde ztvárnění asociativní metodou. Svůj život bere jako „pohled do tmy a prázdna“. Zobrazuje marnost, nicotu a „pád do věčnosti“. Tato sbírka je vrcholem jeho meziválečné tvorby

Vitalismus

- tvořivý přístup k životu (avantgardní směr)
- pro tento směr je typická radost z prostého každodenního života, svět přirozených lidských vztahů, důraz na city a na lásku, jeho představitelé jsou proti válce, nesvobodě a násilné smrti
- zaměřený na přírodu a smyslové prožitky

S. K. Neumann – stať AŽ ŽIJE ŽIVOT

kniha fejetonů, úvahy o novém umění z let 1913-14; staví se k nim kladně

S. K. Neumann – KNIHA LESŮ VOD A STRÁNÍ

- přírodní lyrika oslavující moravskou krajinu
- uvažuje o smyslu života a razí heslo, že člověk má žít naplno
- zabývá se smyslovým prožitkem a radostí ze života. Člověk je nezbytnou součástí přírody. Cílem je ideál svobodného člověka.
- báseň DEDIKACE je lyrické uvažování nad jahodami ve slunné přírodě

FRÁŇA ŠRÁMEK – sbírka SPLAV

- milostná a přírodní lyrika s protiválečným podtextem, žena a příroda splývají do jednoho

Civilismus

- tendence v poezii konce 19. století a prvního dvacetiletí 20. století. Soustřeďuje se na zobrazení technických vymožeností, moderního života a civilizace. Oslavuje všední věci a lidskou práci.
- česká literární avantgarda vystoupila na veřejnost v almanachu – **ALMANACH NA ROK 1914**
- Čapek tento almanach významně obohatil o překlady francouzské moderní poezie

V. Nezval – EDISON

S. K. Neumann – NOVÉ ZPĚVY

ZPĚVY DRÁTŮ (oslavují techniku)

ZPĚVY Z LOMOZU (oslavují techniku s vědomím negativních vlivů - zdůrazňuje proto svědomí a sociální pomoc)

ZPĚVY Z TÍCHA (oslavuje přírodu - idealizace nebo prostý popis)

Hlavní proudy české poezie mezi sv. válkami #22

Expresionismus

- po 1. Světové válce
- deformace reality, způsobená zvýrazňováním vlastních prožitků na úkor objektivního světa
- snaha zachytit mezní životní situace člověka, pojmání reality zevnitř, výraz je drsný
- používá výkřiky, zoufalství, pocit úzkosti, utrpení, strachu, absurdity světa

Jakub Deml

- narodil se v rodině rolníka a vesnického kupce; po gymnáziu v Třebíči vstoupil do katolického semináře v Brně, poté vysvěcen na kněze
- po konfliktu s biskupem byl vyloučen z duchovní správy. Jedním z důvodů bylo, že odmítal uznávat celibát => Mohl sloužit mši jen ve všední dny a nemohl kázat ani konat jiné kněžské úkony

HRAD SMRTI a TANEC SMRTI – obě sbírky mají blízko k expresionismu, základní polohou je úzkost a bezútěšnost

MOJI PŘÁTELÉ a MIRIAM – zde oslavuje přírodu a svět jako takový

ČESNO a TEPNA – motivy rodného Tasova

ZAPOMENUTÉ SVĚTLO – napsal během jediné noci; úzkost ze smrti, lítost vlastní bezmoci, sebeobviňování

Jaroslav Durych

- narodil se v rodině spisovatele
- během studia medicíny se seznámil Demlem
- řídil katolicky orientovaný časopis ROZMACH

ŽEBRÁČKÉ PÍSNĚ – vnímal nespravedlnost a bídu světa a dokázal ji sugestivně zachycovat

BÁSNĚ (1930) – soubor výše jmenovaných básní, oslava ženství, ovlivněno katolickou vírou

Richard Weiner

- básník, prozaik, povoláním inženýr chemie
- díla často založena na experimentu s jazykem
- díla poznamenána 1. Světovou válkou = pocit hrůzy, skepse, nejistoty
- jeho svět je svět lidí rozpolcených, důvěra v lidský rozum je potlačena. On sám nebyl zcela duševně vyrovnaný
- po stránce jazykové jsou díla taktéž složitá. Je narušována gramaticko-logická stavba textu, experimentuje s jazykem i v lexikální úrovni

LAZEBNÍK – prózy, kde realizuje své myšlenky ohledně umění; náročné na čtení -> svět je vnímán pomocí tzv. bdělého snu

HRA DOOPRAVDY – pocity odcizení a osamocení člověka

MNOHO NOCÍ – básnická sbírka

Hlavní proudy české poezie mezi sv. válkami #22

Katolická poezie

- problém s pravicovou orientací, antisemitismus, sympatie k fašismu
- jejich tvorba byla po roce 1948 komunisty násilně potlačena a až koncem 60. let byla jejich tvorba zase dostupná

Jan Zahradníček

- narozen v Třebíči, studoval zde gymnázium, poté FFUK v Praze, ale nedokončil studia
- jeho poezie je humanistická a prostupuje jí jediná jistota a tou je Bůh
- ovlivněn barokní tradicí

POKUŠENÍ SMRTI – první verše inspirovány bolestí, smrtí; tíživá a teskná atmosféra s motivy utrpení, žalu; fascinován smrtí

JEŘÁBY – další fáze jeho tvorby, už touha po kráse a opojení životem a rodným krajem vytlačují pocity cizoty a smrti

Pozdravení slunci – jako náboženské jistoty shledává venkovský život, rodinu a víru. Slunce = symbol Boha = východisko z počáteční beznaděje a touhy po smrti

ZNAMENÍ MOCI – vzniklo těsně před jeho zatčením, považováno za vrchol tvorby; rozebírá tu zhoubnost totalitního systému v Čechách -> člověk se řídí do záhuby – jediná skutečná vláda = Bůh; vyšlo až po roce 1989

